משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר זרעים

רמב"ם על משנה דמאי

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה דמאי

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-דמאי/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 6
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 9
פרק ג 9
משנה א 9
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 11
משנה ו 11
פרק ד 11
משנה א 11
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 13
פרק ה 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה ה 15
משנה ו 15
משנה ז 15
משנה ח 15
משנה ט 15
משנה י 16
משנה יא 16
פרק ו 16
משנה א 16
משנה ב 17
משנה ג 17
משנה ד 17
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 18
משנה ח 18
משנה ט 19
משנה י 19
משנה יא 19
משנה יב 20
פרק ז 20
משנה א 20
משנה ב 21
משנה ג 21
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ו 22
משנה ז 22
משנה ח 24

פרק א

משנה א

היסוד שנוסדה עליו זאת המסכתא הוא מה שאני אומר כי הדמאי והוא הספק שלא נודע אם הוציאו ממנו מתנות הקב"ה אם לא חובה להוציא ממנו חלק ממאה והוא מעשר מן המעשר וינתן לכהן ויוציאו ממנו מעשר שני ויאכלהו בעליו בירושלים כמשפט מעשר שני או יגאלנו על פי מה שיתבאר במקומו ואינו חייב להוציא ממנו לא מעשר ראשון ולא מעשר עני כי מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעניים והעיקר אשר בידינו בדינים המוציא מחברו עליו הראיה וזה הדבר ספק ויש לומר ללוי או לעני הבא ראיה שלא הוציאו ממנו זה שאתה מבקש וטול ולא נעשה כן במעשר מן המעשר מפני שהוא תרומה כמו שביארנו והוא חוק לכהן והאוכל טבל אשר לא הורם ממנו מתנת כהן הוא חייב מיתה בידי שמים ומדרך האיסור הוציאנו ממנו חוק לכהן לא מפני שהכהן יכול להוציאו בדרך מדרכי הדינים ולא נתחייב הדמאי בתרומה גדולה שהדמאי הוא הנקנה מעמי הארץ ופירות ע"ה דמאי ואין איש מיקל בתרומה גדולה לא עם הארץ ולא זולתו אלא כולם היו מפרישין אותה וכן אמרו כי יוחנן כהן גדול אשר תקן בדמאי אלו הדינים כמו שנבאר בסוף מעשר שני שלח בכל גבול ארץ ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ולפיכך שמור זה העיקר. ופירוש הקלים שאלו הדברים הנזכרים דיניהם קלים ואינם מחויבים דבר מחיובי הדמאי לא תרומת מעשר ולא מעשר שני והטעם בזה הדבר כי אלו הנזכרים הם אילנות מדבריות ואינם נכנסים ברשות איש אחד ומעט מזער הם שנוטעים אותם ורובם הפקר וכבר בארנו שהפקר אינו מחויב במעשרות ונקבצו בהם שתי ספיקות האחד אם הם הפקר אם לאו ואם הם מן השמור אם הוציאו ממנו המתנות אם לאו והעיקר אשר בידינו תרי ספיקי להקל. ופירוש אלו המינין שיתין מין ממיני התאנים המדברים ורימין נקרא אלנב"ק ועוזרדין פירוש אלעזדו"ר ובנות שוח מין ממיני התאנים הלבנים נותנים פריים מג' שנים לג' שנים ובנות שקמה נקרא גמיז והוא ג"כ תאנים המדברים וכל אלה לא יהיו כי אם בהרים ובמדברות:

נובלות הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר:

וגופנים מין מהירקות דומה לשבת:

ונצפה נקרא בלשון ערב קפא"ד:

והאוג נקרא סמא"ק של ארץ ישראל והם אילנות עושין אשכלות אדומות ויאכלם:

וחומץ ידוע ובארו בגמרא כי זה הדין היו דנין בו בזמן ההוא לפי שהיו עושין החומץ מן התמד והיה זה התמד הפקר אבל היום שחזקתו מן היין הוא חייב בחיובי הדמאי:

והכוסכר. הוא זרע גד:
ודופרא. מלה מורכבת דו פרי ודו בלשונם הוא זוג ר"ל שיתן פריו שתי פעמים בשנה והוא מין ממיני התאנים:
ושקמונה שם מקום:
מוסטפות. מבוקעות והם ממיני אותם התאנים ואלו האילנות לדעת רבי יהודה שהיו נוטעים אותם בגנים ועל כן חייבים דין דמאי ואין הלכה כר' יהודה והעיקר שתהיה מחזיק בו שכל צמח שחזקתו מן ההפקר ואין נטוע אלא מעט אינו מחויב מן הדמאי:

משנה ב

ירצה לומר שמעשר שני של דמאי דיניו קלים ולא חייב בו מה שחייב במעשר שני האמיתי והוא כי מעשר שני האמיתי כשיגאלנו בעליו לנפשו יוסיף החומש על דמיו ממה שאמר הכתוב (ויקרא כ"ז:ל"א) חמישיתו יוסף עליו ויוציאהו מביתו כשישלם זמנו הוא שאמר הכתוב (דברים כ"ו:י"ג) בערתי הקדש מן הבית כמו שיתבאר:
ואונן הוא האיש שמת לו מת ויתחייב עליו אבלות וביום קבורתו יהיה אונן מדאורייתא כל זמן שלא נקבר עד סוף יום קבורתו אבל הלילה שלאחר יום הקבורה שהוא ליל יום שני מן האבלות הוא אונן מדרבנן וכל זמן שנקרא אונן אסור לו לאכול מעשר שני והוא מה שאמר הכתוב לא אכלתי באוני ממנו (שם) ופירות מעשר שני אמר הכתוב עליהם אחר שהעלו אותם לירושלים אסור להוציאם משם אלא יאכל אותם שם כמו שיתבאר ואסור לאבדם בדרכים אפילו מעט מהם אבל יוליך הכל או דמיו לירושלים ואסור לתתם לעם הארץ בירושלים כי אנו חוששין שמא יאכלנו בטומאה והכתוב הזהיר על זה באמרו לא בערתי ממנו בטמא (שם) והותר כל זה במעשר שני של דמאי כמו שתראה:
ומה שאמר ואוכל כנגדו ר"ל שפירות מעשר שני של דמאי אשר התרנו לו לתתם לע"ה יצטרך להוציא מנכסיו כפי מה שהם שוים ויאכלם בירושלים כמעות מעשר שני:
ודע כי מעשר שני האמתי מותר לפדותו בזוזים של כסף ויחזרו הזוזים ההם קדש ויחזרו הפירות חולין וזהו ענין מחללין ומותר לו לחלל המעות ההם על מעות כסף שניים כמו כן ויצאו המעות הראשונות לחולין ויחזרו השניים קדש וכן יעשה בזוזים השניים אם ירצה וכך יעשה אפילו אלף פעמים ואסור לפדות פירות מעשר שני האמתי בנחשת ולא להחליף מעות מעשר שני במעות נחשת מפני שאמר הכתוב וצרת הכסף אבל במ"ש של דמאי יהיה מותר על דרך ההקל ועוד אבאר לך זה החלול באר היטב במסכת מעשר שני ואין הלכה כר"מ:

משנה ג

קמח לעורות. לעבד בהם העורות:
וכזיב. שם מקום והוא המפריש בין א"י שהחזיקו עולי בבל ובין שהחזיקו בה עולי מצרים ואשר החזיקו בה עולי מצרים הם לענין דמאי כמו חו"ל והעיקר שיש אצלנו חזקת א"י חייב עד שיודע שהוא פטור ועל כן יתחייב בה הדמאי בדינין אשר זכרנו וחזקת חוצה לארץ פטור עד שיודע לך שהוא חייב לפיכך לא נחייב פירות הבאים מחוצה לארץ חיובי הדמאי ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ:
והמדומע הוא דבר המעורב מחולין ותרומה ועוד אבאר דינו במס' תרומות ואולם קראוהו מדומע כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר הכתוב (שמות כב) מלאתך ודמעך:
והלקוח בכסף מעשר. הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני כמו שיתבאר במקומו:
ושירי המנחות. הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו והנותר ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם הכתוב ואמרו בגמרא בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על הדברים הללו:
ושמן ערב. הוא שמן המור:

משנה ד

מערבין בו. ערובי חצירות וערובי תחומין:
ומשתתפין בו. הוא שתופי מבואות והוא העירוב שיעשוהו אנשי המבוי כדי שיהא מותר להם להשתמש מחצר לחצר בשבת כמו שיתבאר בעירובין:
ומברכין עליו. הוא שיברכו עליו ברכת המזון:
ומזמנין עליו. כשיהיו האוכלים שלשה כאשר בארנו בברכות:
ומפרישין אותו ערום. ר"ל יוציאו מה שצריך להוציא והיא תרומת מעשר ומעשר שני והוא ערום לא יהיה חייב עליו ברכה ועל כן יפרישוהו ערום ואלו נתחייב עליו ברכה על הפרשת תרומת דמאי ממנו לא הותר לו לברך עד שיכסה עצמו. ומותר לו ג"כ להפריש תרומת דמאי בין השמשות ואינו מותר לעשות כן בודאי מפני שבין השמשות ספק אם הוא מן השבת או מן החול ואינו מותר להפריש תרומות ומעשרות בשבת כמו שיתבאר במקומו:
ובעבור שעיקר חובת דמאי מה שזכרתי לך הוא שיוציאו מעשר שני בלבד ואף על פי שאין אנו יודעין אם הוציאו ממנו מעשר ראשון ואם לאו למדנו מהענין הזה שאם הקדים מעשר שני לראשון אין בכך כלום [משא"כ בודאי] ר"ל בטבל האמתי אם הוציא מעשר

שני קודם מעשר ראשון* וזה מותר בלבד שישמור השיעורין והדמיון בזה כגון אם היו מאה סאין חטין יוציא עשר סאין תחלה ויאמר זה מעשר שני ואח"כ יוציא עשרה סאין ויאמר זה מעשר ראשון ועל כן שים לבך לשמור ענין זה:

וגרדי. הוא אורג:

וסורק הוא עושה הצמר במסרק והשמן שיסוך בו האורג ידו אינו מאבדנו בגופו ולפיכך הוא חייב בדמאי ואשר ימשח בו סורק הצמר הוא נאבד בצמר ומפני זה פטור מן הדמאי וענין פטור שלא יתחייב להוציא ממנו מעשר דמאי:

פרק ב

משנה א

כבר הקדמנו בפ' הקודם לזה שמכזיב ולהלן פטור בדמאי ואמר עתה שאלו הדברים הנזכרים מחויבים דיני דמאי בכ"מ אחד שיהיו בא"י או בחו"ל ואין רצונו באלו המינים הנזכרים המין כולו אלא חלק ידוע מאותו המין שלא ימצא כמוהו אלא בא"י בלבד ועל כן יתחייב בו דמאי בכל מקום שהוא:

דבלה. תאנה ידועה בתכלית המתיקות א"א למצוא כמוה בשום פנים אלא בא"י. ומה שאמר והתמרים ר"ל מין מהתמרים הגסים לא ימצא כמותן בשום פנים אלא בא"י:

והחרובין מין ממיני החרוב שהם מיושרים ונאים מאד לא ימצא כהם אלא בא"י:

ואורז. מין ממיני האורז לבן מאד לא ימצא כמוהו אלא שם:

וכמון. שגרגריו מיושרים ואותו ר"ל באמרו כמון. ומה שאמר כל המשתמש ממנו פטור ר"ל כל מה שנעשה ממנו בין קודם שימרח בין לאחר שימרח פטור ולא נחוש שמא יתערב באורז של א"י:

משנה ב

ר"ל מי שירצה להיות נאמן על המעשרות ושנאמין בו כשיאמר זה מעושר וזה אינו מעושר ולא יהיו פירותיו דמאי ירגיל עצמו במעשים אלו עד שיהיה נודע בהם ויצא לו שם ואז יהיה נאמן:

וענין אינו מתארח שלא יאכל וישתה אצלו: ומה שאמר על עצמו אינו נאמן שאחר שאכל אצל עם הארץ ופירות עם הארץ דמאי ואינו נאמן שיאמר כי מה שאכלתי עמו היה מעושר מפני שהוא נוגע בעדותו ומאחר שאינו נאמן על מה שיאכל היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר ואין הלכה כר' יהודה:

משנה ג

חבר נקרא תלמיד חכם וכן יקראו לתלמידי חכמים חברים ואולי נקראו בזה השם כי חברתם זה לזה חברה נאמנה כי היא חברה לשם שמים: ומה שאמר בכאן להיות חבר ר"ל שיהיה נאמן על הטומאה ועל הטהרה ואמרי' בגמרא בכורות (פ"ד דף ל:) הבא לקבל עליו דברי חברות צריך לקבל בפני שלשה חברים [*קודם מעשר ראשון הוא עובר בלא תעשה ואינו יכול להתוודות וזה מותר בדמאי כצ"ל תוי"ט]: ותלמיד חכם אינו צריך בפני שלשה ולא עוד אלא שאחרים מקבלים לפניו ויעמוד שלשים יום כדי שנבחנהו תמיד ואז יהיה נאמן על טהרת משקין וכסותו כמו שיהיה נאמן תלמיד חכם. ואמר כי הוא לא ימכור לע"ה לא פירות לחים ולא פירות יבשים שהרי הוא גורם להם טומאה מפני שפירות ע"ה בחזקת טמאים כמו שיתבאר במקומות מן המשנה וזה סובר אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל:

ואינו לוקח ממנו דבר לח. מפני שהוא בחזקת טמא ולוקח ממנו כל דבר יבש כי האוכלין לא יטמאו אלא אחר הכשר בא' מז' המשקים כמו שיתבאר במקום אחר והוא מה שאמר הכתוב (ויקרא י"א:ל"ח) וכי יותן מים על זרע והעיקר שיש אצלנו שנאמן ע"ה לומר פירות אלו לא הוכשרו ובשביל זה הותר לקנות מהם הדבר היבש:

ולא מארחו בכסותו. כדי שלא יטמא בה כמו שיתבאר בחגיגה. ואסור לנו לרעות המקנה בא"י מפני שישתלחו על השדות לרעות והוא גזל ועל כן רועי בהמה דקה אצלנו פסולין לעדות כמו שיתבאר במקומו. וענין פרוץ בנדרים מרבה בשבועות ואפי' נשבע באמת כי ברוב השבועות אי אפשר שלא יחלל ואין הלכה כר' יהודה:

משנה ד

נחתומין הן האופים לא יחייבו אותם להוציא מן הדמאי מעשר שני כדין הדמאי על פי אשר בארנו והקלו עליהם בדבר זה מפני שהשוטרים הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד שיתקנו משקליהם וגזרו עליהם המדה במכירתם קצב ידוע:

והחנונים. הם בעלי חנויות אסור להם מכירת הדמאי מפני שיקנו הנערים הקטנים מהם והם אינם בקיאים להוציא ממנו הדמאי ויאכלו טבל ולא ידעו:

ופירוש משפיעים המוסיפי' על המדה וימכרו במדה גסה והתירו להם למכור הדמאי מפני שהם מוכרין במדה גסה וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בו ויקח הקונה יותר מן הראוי לו ועל כן שם הפרשת מתנות הדמאי על הקונה ולא על המוכר:

וסיטונות. הוא קיבוץ. וסיטון הוא המוכר מאכלים רבים במדה גסה:

משנה ה

אמרו בגמ' מדה דקה הואיל והמוכר משתכר הוא מפריש וכבר בארנו זה בהלכה הקודמת לזאת והמחלוקת בין ר"מ וחכמים כי ר"מ יאמר כל הדברים שדרך בני אדם למכור במדה גסה מותר לו למוכרן דמאי כמו שאמרנו ואם ימוד אותם במדה קטנה אין אנו חוששין אבל מותר למוכרן כמו כן דמאי ואע"פ שהוא מודד במדה קטנה טפלה למדה גסה וזהו ענין שאמר טפלה דקה לגסה ואם הדבר נמכר ממה שדרך בני אדם למדוד אותם במדה דקה שאינו מותר למוכרו בדמאי כמו שאמרנו לא יהיה מותר לו מכירתו דמאי ואפי' למדוד אותו מדידה גסה שרבי מאיר הולך אחר הדבר הנמכר וחכמים הולכים אחר המדות ואומרים שאם מכר במדה גסה ואפי' מה שמנהג בני אדם למוכרו במדה קטנה פטור הוא וכבר בארנו שיעור קב בסוף פאה שהוא ששית סאה: ומה שאמר

ובלח דינר ר"ל מדה אשר תכיל מה ששוה דינר מהדבר המדוד בה וכבר בארנו שיעור הדינר שהוא ו' זוזים מכסף ומשקל כל זוז ט"ז שעורים וכן אמרו בגמרתנו נתנו מדה ליבש ולא נתנו מדה ללח נתנו דמים ללח ולא נתנו דמים ליבש:

מוכרן אכסרה. פירוש בלא שיעור ומדה אלא כפי מה שיזדמן לו ר"ל שמוכר אכסרה יהיה כמו המוכר בגסה ואין הלכה כר' מאיר ולא כר' יוסי:

פרק ג

משנה א

מותר לעניים אכילת דמאי כדי להקל עלינו הצדקה:

ואכסניא הם האורחין ונעשה זו לחזוק מצות האכסניא בדתינו כדי להקל על בעלי האכסניא: ומה שאמר והרוצה לתקן יתקן ר"ל מי שירצה לתקן הדבר שנתנו לו ולהוציא מתנות הדמאי ממנו יעשה ואולי יקשה עליך ותאמר אחר שהתרנו לעניים אכילת דמאי מפני מה נאמר ולוקחי הצדקה הרוצה לתקן יתקן והוא עני וזה לא יקשה עליך כי מה שהתרנו לעניים דמאי והוא כשינתן להם אכילה אחת בשביל הטעם שזכרנו אבל כשיחלקו עליהם הקופה ונפל לכל אחד מהם חלק טוב ובא ברשותו נתחייב להוציא ממנה חיובו דמאי הלא תראה שאמרו מאכילין את העניים ולא אמר אוכלין עניים והלכה כחכמים ואין הלכה כרבן גמליאל:

משנה ב

לחזום. לכרות או לקצור או לארות עלי הירקות וישליכם כדי להקל משאו לא ישליכם עד שיוציא מהם מעשר כדי שלא יתן מכשול לפני אחרים:

והלוקח ירק מן השוק הוא כשיקנה הירקות אגודות אגודות בדמים ידועים ונטל האגודות לקנות מהן מה שצריך לו ואח"כ נמלך והחזירם למוכר אין לו להחזיר הירקות שלקח עד שיוציא מהם מעשר ויתן לו דמיו כי אחרי שבאו לידו כבר זכה בהם ואע"פ שלא מנה האגודות לא חסר לו אלא הספירה ודבר זה אינו מפסיד המכירה וזהו מה שאמר שאינו מחוסר אלא מנין:

היה עומד ולוקח. ר"ל שקנה ולא נטל אותם בידו אבל היה המוכר מונה ומייחד אותם לקונה ועוד יתבאר זה במקומו שאין המטלטלין נקנין בנתינת ממון אבל עיקר זכותם במשיכה: ופירוש נמלך חזר בעצמו תרגום איעצך אמלכינך (שמות יח):

טוען הוא המשוי וזאת המלה בלשון הקדש טענו את בעירכם (בראשית מ"ה:י"ז) אבל לחזום היא מלה שאינה מצויה *כאשר נמצא בידינו מלשון הקדש ולא נמצא לה חבר בתרגום א]:

משנה ג

להצניע. לשמור ולגנוז וזאת המלה מצויה בלשון הקדש והצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו':ח'):

ואם נטלן בשביל שלא יאבדו פטור מלעשר לפי שאינו נוטל אותם לעצמו אלא הוא כמו שיציל מיד העכו"ם ומיד הדליקה לזולתו:

ור' יוסי מתיר בודאי. ס"ל כי הוא מותר לו לשלוח טבל ולהודיע למי שישלחנו שהוא טבל ואינו חושש ר' יוסי שמא אם נתיר לו זה ישלח לו ולא יודיענו ואין הלכה כר' יוסי:

משנה ד

כבר בארנו במסכת ברכות כי כל מה שתראה במשנה הפרש בין כותי לנכרי היה כן בזמן שעבר: ומה שאמר

בחזקתן למעשרו' ולשביעית ר"ל שאין לו לחשוד אותן שהחליף אותם אבל הם כאשר היו בתחלה. ואם יוליכן לטוחן נכרי הם דמאי וזה לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר שהם מחויבות במעשרות ועל כן יהיו דמאי. וכשיפקיד פירות אצל הנכרי נאמר שהחליפן משלו ועל כן הם כפירותיו ר"ל כפירות הנכרי ואינם מחויבין כלום. ור' שמעון אומר אולי ישראל אחר הפקיד אצלו והחליפן בהם ויהיו גם כן דמאי ואין הלכה כר' שמעון:

משנה ה

אין אנו אחראין לרמאים. ר"ל אין עלינו אחריות הרמאין שנאמר שלא יתן לה אלא דבר מעושר כדי שאם תחליפהו לא יהיה לה בו מכשול ותאכלהו מעושר:
פונדקית. היא בעלת הפונדק ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו ואין הלכה כרבי יוסי:

משנה ו

המתקלקל. נפסד ונשחת ר"ל כשישחת לה תבשיל או לחם תקח היא זה הנשחת לעצמה ותחליפנו באחר טוב ממנו ור' יהודה אינו חולק על מה שהוקדם אבל הוא מבאר טעם הדבר וראיה לך על זה מה שאמר אמר ר' יהודה ולא אמר ר' יהודה אומר ויהיה תקון דבר המשנה כך מפני שהיא חשודה לחלוף את המתקלקל אמר ר' יהודה מה טעם מפני שהאשה רוצה בתקנת בתה ובושה מחתנה ועל כן החליפה לו מה שנשחת כדי לתקן עניני בתה ור' יהודה חולק במה שאמר בכאן על דברי ר' יוסי שהקדמנו כי ר' יהודה אומר מעשר זה שהוא נותן לה כי הוא שומר שלא יגרום לה מכשול ור' יוסי אומר אין אנו אחראים לרמאים ולפיכך אמר שר' יהודה מודה לר' יוסי בפירות שביעית ר"ל שהותר לו לתתן לחמותו שתבשל לו ולא נחוש שיגרום לה מכשול שמא תקחם ותחליף הנשחת ותאכלם שלא בקדושת שביעית שאינה לדעת ר' יהודה חשודה שתחלוף פירות שביעית מפני שהוא דבר חמור והיו נזהרים בו מאד לפיכך אין לנו לחוש שתאכיל לאנשי ביתה פירות שביעית שלא בקדושת שביעית אבל נאמר מה שנתן לה מפירות שביעית תחזיר ואפי' יהיה נפסד והלכה כרבי יהודה בשני המאמרים שחכמים מודים לו:

פרק ד

משנה א

אמרו בגמ' שהטעם בענין שהוא נאמן בשבת לפי שאימת שבת עליו ר"ל שעמי הארץ הוא חמור בעיניהם לעשות עבירה ביום שבת מפני כבוד היום לפיכך לא ישקר:
וחשכה מוצאי שבת. ר"ל ליל ראשון אחר צאת הכוכבים אבל בין השמשות במוצאי שבת אוכל על פיו מפני שלא נגמר היום ומה שאמר בכאן מעשר ר"ל תרומת מעשר ומעשר שני המחויבים לדמאי כמו שבארנו והעיקר בידינו שתרומת מעשר של דמאי אע"פ שהוא ספק כשתתערב בפירות מתוקנים נדמעו ודין המדומע יתבאר לך אחר זה אמר שאם יפריש ע"ה תרומת מעשר של דמאי לפנינו ואחר כך חזרה למקומה ונתערב הכל נעשה הכל מדומע וכשנשאלהו אחר כך ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו

והתקנתי זה שהיה מדומע אומר ר' שמעון שזורי שהוא נאמן אפי' בחול כי הוא אומר כשם שאימת שבת על עם הארץ כך אימת מדומע עליו ולא יתיר לנפשו אכילתו אחרי אשר נתערבה בו תרומה עד שיתקנהו וחכמים אינם מודים לזה ואומרים שאינו נאמן בחול בשום פנים ואפי' במדומע והלכה כר' שמעון שזורי:

משנה ב

המדיר את חבירו. ר"ל הנשבע על חבירו:

בשבת ראשונה. השבת הראשונה שיקראו לאכול עמו והתירו זה מפני דרכי שלום: ומה שאמר אע"פ שנדר הימנו הנייה ר"ל אף על פי שזכר לו בכלל שבועתו שלא יהנה ממנו אם לא יאכל אצלו שצריך לו לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתפול ביניהם אם לא יאכל עמו אעפ"כ אינו רשאי לאכול עמו עד שיעשר הוא בעצמו או יעשרו לפניו:

משנה ג

כבר בארנו שדמאי אינו חייב להוציא ממנו מעשר עני בשנים שמפרישין מעשר עני במקום מעשר שני וזהו בשנה השלישית מן השמטה והששית כמו שיתבאר ובאלו השנים אינם מפרישין מן הדמאי אלא תרומת מעשר בלבד לפיכך אומר ר' אליעזר אחר שלא יפרישו מעשר עני לא יקרא לו שם:

וחכמים אומרים יקרא לו שם. והוא שיאמר אחר שיפריש תרומת מעשר עשירית מה שנשאר הוא מעשר עני ולא יפרישהו ודעת חכמים בזה כדי שיתקיים מעשר שני המחויב לדמאי וידע שצריך על כל פנים להוציאו אחר תרומת מעשר לפי שמעשר עני הוא במקום מעשר שני כמו שיתבאר ואין הלכה כרבי אליעזר:

משנה ד

ענין קרא שם שיאמר תרומת מעשר המחויבת לזה הצבור מן התאנים תהיה בזה הצד וסימן עליו אך לא הפרישה מכלל התאנים על כן אמר אע"פ שהם ידועים לא יטלם בשבת ובארו בגמרא שענין מה שאמר לא יטלם הוא לא יתנם וכאילו אמר לא יטלם לנתינה מפני שהוא אסור לתת המתנות בשבת:

ופירוש למודין רגילין:

ומה שאמר ובלבד שיודיעם שיאמר להם זה שאני מאכיל אתכם הוא תרומת מעשר או מעשר עני שאם לא יודיעם יחשבו שמאכילם דרך נדבה ויהיה כמי שמאכיל תרומה ומעשרות לאורחין או עשה מהן צרכיו:

משנה ה
מה שאמר נאמן אינו ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא המעשר אבל פי' נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא והטעם שהוא נאמן באמרו מפלוני קח לי כי בודאי אינו לוקח מאחר לפי שהוא מתייירא שמא ישאל האיש ההוא ויאמר לו אם בא אליך פלוני אם לא:

משנה ו
ותעיקר אצלנו אין אדם חוטא ולא לו ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה הנאה קרובה מיד וכל זה כדי להקל עליו מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה:

משנה ז
מתוקן. ידוע ר"ל כבר הוציא ממנו המעשרות:
אינו נאמן. ואע"פ שהוא מהנה לזולתו מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה ורבי יהודה אומר שהם נאמנים בזה הענין כדי שיביאו הפירות למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק ה

משנה א
דע שהלוקח מן הנחתום הוא דמאי וכבר בארנו בתחלת המסכת שמפרישין מן הדמאי תרומת מעשר והיא חלק ממאה ומעשר שני ואם יהיה לחם יתחייב בחלה ולא יפריש ממנו מעשר ראשון וכבר בארנו הטעם ותרומת מעשר אי אפשר להפרישה קודם המעשר שהיא לו תרומה והוא מעשר ראשון כאשר בארנו בברכות (פ"ז) אבל הסדר לה.וציא מעשר ראשון ואח"כ יוציא ממנו עשיריתו והוא תרומת המעשר כמו שאמר הכתוב מעשר מן המעשר ובשביל זה הוצרכו לזה המעשר הנזכר והוא כי מי שיקח ככר לחם מן הנחתום יפריש ממנו שיעור חלתה ותרומת מעשר המחויבת לאותו הככר. ולא יפריש מה שפירש מן הככר אבל יניחהו מחובר ויאמר חלק ממאה מן העוגה הזאת והוא מזה הצד מעשר ר"ל בצד אשר הפריש:
ושאר המעשר סמוך לו. ר"ל התשעה חלקים המחוברים בו ויהיה החלק ההוא מעשר ראשון ואחר כן יאמר זה החלק אשר שמתיהו מעשר עם המחובר לו שמתי אותו תרומת מעשר על התשעה חלקים המחוברים בו והנוסף שיש בו על החלק ממאה הוא חלה

ונמצא שהוציא תרומת מעשר אחר שקרא שם למעשר ראשון ונמצא מוציאו על סדר כמו שביארנו ומפריש אח"כ החלה וחוזר אחר כן ואומר מעשר שני מאותו הככר הוא בצד פלוני ממנו ויאמר אחר כן הרי מחולל על המעות ומצניע אותם המעות עד שיעשה בהם מה שיעשה במעות מעשר שני ואחר כן יפריש מה שפירש מן הככר תחלה שהוא כדי תרומת מעשר וחלה ויתנם לכהן ויאכל שאר הככר והקשו בגמרא מפני מה הקדים הפרשת מעשר קודם החלה ואמרו כי הראוי להקדימה תחלה על המעשרות כולם כי נתחייבו בה כשנכנסו בא"י והוא שאמר הכתוב והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו אבל אחרו אותה מפני שקרא הכתוב שם מעשר ראשון ראשית ולא קרא שם מע"ש ראשית ולפיכך תקנו להפרישה אחר מעשר ראשון וקודם מעשר שני ושמור אלו העקרים וזה הענין בשאר מתנות הנזכרות בזאת המסכתא ואל תשאל ממני לשנותם:

משנה ב

כבר בארנו שתרומה גדולה חלק מחמשים ותרומת מעשר חלק ממאה ובכללם מה שיתקבץ של תרומה ותרומת מעשר שלשה חלקים ממאה והיא חלק משלשה ושלשים ושליש לפיכך פירש החלק ההוא והוא שלשה חלקים ממאה כמו שאמרנו ולא יפרישהו ואח"כ יאמר חלק ממאה מכלל זה הרי הוא בצד זה חולין ותהיה כוונתו בדבר זה *לג' חלקים שפירש וישארו ב' חלקים והוא שיעור תרומה ויאמר היא תרומה גדולה המחויבת לכל זה אחר כן יאמר מאה חולין שיש בכאן הרי בצד זה מעשר ותהיה כוונה לחלק הנשאר מן הג' חלקים שנעשו חולין ושאר הדבר הוא מבואר כפי מה שבארנו בהלכה שהקדמנו:

משנה ג

המה. הוא הלחם החם וצוננת הוא הלחם הקר ור' מאיר אומר *שיכלול הכל ויוציא המתנות שחייב בהם *בכל מאיזה שירצה מן הצונן או מן החם:

וטפוסין. הוא כמו דפוסין לפי שהיו עושין הלחם בדפוסין:

ור' יהודה אוסר. אפי' יהיה הכל עשוי בדפוס אחד שהוא חושש שמא יהיה זה הלחם מחטה ישנה וזה האחר מחטה חדשה והעיקר בידינו שאין מעשרין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ועוד יתבאר זה במאמר ב' בזה הסדר והלכה כר' שמעון:

משנה ד

מי שילוש הקמח ועושה אותה ככרים ואופהו נקרא נחתום והלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם נקרא פלטר ועיקר מחלוקת ר'מאיר ור' יהודה שרבי מאיר אומר שהמתקן הלחם יתקנהו בדפוס אחד יהיה קטן או גדול וכשנמצא אצל זה המוכר דפוסים הרבה

משתנים זה מזה נדע שהוא לקח מאנשים רבים ועל כן מעשר מכל דפוס ודפוס לפי שלכל דפוס מין ממיני הזרע ורבי יהודה אומר כי הנחתום בעצמו המתקן הלחם אפשר שיעשה מעיסה אחת מינים הרבה מן הלחם בדפוסים משתנים זה מזה לפיכך אלו הדפוסים המשתנים אשר נמצאו אצל פלטר זה מאיש אחד לקחם:
ומנפול. פי' הוא מוכר הלחם כמו כן אבל הוא קונה משני נחתומים שלא יכירם כגון שיהיו ט' מוכרים ועשרה נחתומין נותנין להם הלחם ואין ספק שאחד מאלו הט' מוכרים לקח משנים על כן כל מי שלוקח מאחד מהם מעשר מכל דפוס ודפוס והלכה כרבי יהודה:

משנה ה

בולל ונוטל. הוא שיערב הכל ויוציא המעשר מהכל וזה יהיה כשיתנו לו הרבה לפי שנאמר מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר ונאמר שעכ"פ הוציא המעשרות ויתעשר הכל דמאי ואם היתה מתנה מועטת נחשב עליו שהוא עכ"פ כילי ולא עישר ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי וזה אינו מותר כמו שיתבאר אחר כן והלכה כרבי יהודה שהוא (*מפריש הרבה מהמוקדם):

משנה ו

סיטון. הוא המוכר פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן:
וסוג. קופה גדולה כמו שיתבאר במשנה כלים ודבר זה מבואר כולו:

משנה ז

חזקת בעה"ב הוא שימכור מה שנמצא אתו מגנותיו ושאר הדבר מבואר:

משנה ח

מה שאמר אלא לצורך על תנאי שני שלא ימכרהו אלא לתלמיד חכם ואפילו בשעת הצורך וכן אמרו בגמרא אלא לצורך ולחבר:

משנה ט

כבר בארנו שאין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות ולמדו מן הענין הזה כי הנכרי כשיקנה קרקע בארץ ישראל היו פירותיו חייבין במעשר כמו פירות ישראל ולפיכך מעשרין מזה על זה וזה דעת ר' מאיר ואינה הלכה אלא יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות:
ור' אליעזר אוסר בכותים. כי יש מהם מי שנזהר מהמעשרות מאד ומהם מי שלא יפרישם כלל שכך הם מינים משתנים אלו מאלו וכשיפריש מזה על זה אפשר שיעשר מן החיוב

על הפטור וזה אסור כמו שנבאר וכבר הודעתיך בברכות כי הכותים מוחזקין בתורת נכרים בכל דבריהם:

משנה י

עציץ. הוא כלי שחורשין בו* וכשיהיה נקוב כפי שיעור שורש קטן והוא פחות מכזית היא נחשבת כארץ מפני שהיא נחברת לארץ ומה שצומח בכלי ההיא כמו הצומח בארץ ומה שצומח בארץ הוא חייב בתרומה ומעשרות מן התורה והצומח בכלים שאינם נקובים אינם חייבים בתרומה ולא במעשרות אלא מדרבנן לפי שהם נבדלין מן הארץ: ומה שאמר תרומה ויחזור ויתרום עוד יתבאר במסכת תרומות היאך דין א] הראשונה והשניה: ומה שאמר מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל לפי שהיא כמו טבל ואסור לכהן לאכול שכל דבר הגדל בעציץ שאינו נקוב אינו חייב בתרומ' מן התורה לפיכך היא חובה להוציא מזרע אחר התרומה והמעשרות המחויבות לתרומה זו ואז יתננה לכהן ויהיה מותר לאכילה:

משנה יא

כל זה מבואר כשתבין מה שהקדמנו בהלכה הקודמת לפי שהדמאי כמו הגדל בעציץ שאינו נקוב והודאי כמו הגדל בארץ שהוא חייב בתרומה ומעשרו' בלי ספק אבל אם תרם מעציץ שאינו נקוב על שאינו נקוב תרומתו תרומה לפי ששניהן בערך אחד וחיוב התרומ' לשניהם מדרבנן ואינו כן תרומת דמאי על הדמאי שאפשר שאחד מהם טבל בלי ספק והוא חייב במעשרות מן התורה ע"כ אמר תרם מן הדמאי על הדמאי תרומתו תרומה ויחזור ויתרום:

פרק ו

משנה א

מקבל שדה הוא שיפסוק עם בעל השדה לעבדה ולזרוע אותה ולתת לו חלק ממה שתוציאה הארץ כגון חציו או השלישית וזולתו מן החלקים ואמר שהוא חולק מה שהוציאה הארץ לפניהם ויטול חלקו ויתן לבעל השדה חלקו ועל תנאי שיהיה החלוקה לפני בעל השדה שידע שמה שנתן לו הוא טבל:

וחוכר. הוא שיפסוק עם בעל השדה לתת לו בשכירות שדהו כך וכך מן הזרע שיעו' קצוב ואמר שיוציא תרומה מכל מה שהוציאה הארץ ואז יתן לו הפסק שפסק עמו לתת לו ולא יוציא ממנו מעשרות וביאר ר' יהודה כי זה הדין שיתן לו הפסק ההוא ממה שהוציא אותו ב] אשר שכר לו ומהמין שהתנה עמו אם חטה חטה אם שעורים שעורים

אבל אם חכר ממנו זה השדה בעשר סאין חטה ואח"כ חרשה לחטה ולשעורים ונתן לו עשר סאין מחטה אחרת מאשר לא הוציאה השדה ההיא או נתן לו כנגדן מן השעורים שהוציאה השדה ההיא לא יתן לו עד שיוציא התרומה והמעשרות והלכה כר' יהודה:

משנה ב

כבר בארנו כי חוכר הוא שוכר שדה בערך קצוב מן הפירות וכבר הקדמנו לך שהחוכר שדה מישראל אינו חייב אלא בתרומה ובכאן הוא חייב במעשרות קנס הוא כדי שלא ישכור אדם השדה מאותו הנכרי ותשאר בורה בידו ויצטרך למכרו לישראל וזה העיקר בידינו הוא מה שאמר הכתוב לא תכרות להם ברית ולא תחנם ובאה הקבלה לא תתן להם חנייה בקרקע ולפיכך נדחוק אותם שלא ישכרו אותה ממנו עד שיצטרך למכרה וכל זה בארץ ישראל:

ואמר רבי יהודה שהמקבל שדה אבותיו מן הנכרי קונסין אותו וחייב כמו כן להוציא המעשרות ואז יתן לנכרי חלקו אשר פסק עמו ולא יחשוב עמו במעשר וזה כי האדם מחבב להחזיק בשדה אבותיו וישכרנו לעצמו ואפי' שיוסיף בשכרה ואם אחרים ישכרו זה השדה ברביעית תבואה ישכור אותה הוא בשלישית וכשיהיה חייב הוא להוציא המעשרות המחויבת לכל התבואה מחלקו לבדו יניחנה ותשאר בורה ביד הנכרי ויצטרך למכרה לישראל ואיני רואה חולק על ר' יהודה מפני שתנא קמא הוא מדבר בחוכר ורבי יהודה מדבר במקבל שדה אבותיו ואחר שהגמרא מבאר דעת רבי יהודה הלכה כמותו:

משנה ג

כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה. ר"ל שזה הלוי או הכהן כשיפסיק עם ישראל בעל השדה לתת לו שלישית התבואה או רביעית' צריך לתת לו שלישית התרומה והמעשר כפי החלק ההוא ויקחנה ישראל ויתן החלק ההוא אשר נפל לו מן התרומה והמעשר למי שירצה מן הכהנים והלוי:

ואמר רבי אליעזר לא אלא אותו הכהן יקח כל התרומה ואם יהיה המקבל לוי יקח כל המעשר:

שעל מנת כן באו. רוצה לומר שהם לא יקבלו זה השדה מישראל אלא לזה הענין להיות המתנות האלה להם ואין הלכה כרבי אליעזר:

משנה ד

קרתני. איש מיוחס לכפר וירצה לומר איש משאר ארץ ישראל חוץ מירושלים והלכה כחכמים שאמרו יקח כל אחד מהם ממעשר שני כפי חלקו בחולין:

משנה ה

המקבל. ר"ל על דרך כלל אחד מהם שיהיה המקבל כהן או לוי מישראל או ישראל מכהן ולוי וחלק רבי יהודה בפרק השני ואמר שישראל שקבל מכהן ולוי המעשרות לבעלים: ופי'
למחצית שכר. חצי הריוח ר"ל שאם פסקו שיעבוד ישראל הזיתים וימכור וכל מהשיעלה ביניהם יהיה בשוה ולפיכך אין לו חלק במעשרות ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ו

כבר בארנו שחבר הוא תלמיד חכם והוא הנאמן על הטומאה וטהרה ואומר בית שמאי שלא ימכרו הזיתים מפני שהם עומדים לדרוך אותם אלא למי שהוא נאמן על הטומאה שמא יתעסק בטומאה בשמן:
ובית הלל אומרים שמותר למכרן למי שהוא נאמן על המעשרות ואף על פי שלא יהיה נאמן על הטומאה לפי שדעת בית הלל שמותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל וזו היא משנה אחרונה שהוא מותר וכן הלכה:
וצנועי ב"ה. הם הם המדקדקים במצות מחבורות הלל:

משנה ז

כבר בארנו בגמ' גמר זה המשנה ואמרו המעשר מעשר את שלו ודאי וחלקו בכל מקום שהוא דמאי וענין הדבר כי כשיבצרו הענבים מוציא מעשר ודאי מחציו וכשידרוך אותם עם חלק חבירו שאינו מעושר ונתערב הכל ולקח חלקו מן התירוש חייב להוציא ממנו מעשר דמאי המחויב לחצי מה שלקח מן התירוש לפי שהספק אינו אלא בחצי של חבירו שאינו מעושר וזה ענין מה שאמר וחלקו בכל מקום שהוא דמאי ר"ל חלק חבירו שאינו מעושר בכל מקום שהוא מממונו ואע"פ שאינו מיוחד והוא מעורב לפיכך יוציא מעשר דמאי שנתחייב בו אותו החלק:

משנה ח

אלו הדינין שהוא זוכר בכאן אין בהם דבר מענין איסור והיתר *אבל הם בדיני ממונות וזכר אותם בכאן מפני שנתגלגל הענין בשותפות הקרקעות כמו שנזכר במסכת פאה שכיב מרע שכתב כל נכסיו וכל מה שנחבר אליו מן הדינין אבל יתקיים זה הדין שזכר שיהיו שני מינין מן החטה או מן היין שוין ולא יהיה ביניהם שום חלוף ושינוי אלא מקומותיהם ואז יהיה רשות לאחד מן השותפין או מן היורשין לומר לחבירו אחר שיין זה כמו היין ההוא וזה קרוב למקומי ושלך קרוב למקומך קח אתה היין שיש שם ואני אקח זה ואל תצריכני שאקח אני הרחוק ממני ואצטרך לשאתו ולא יוכל חבירו למנוע

ממנו שאין היזק אליו בדבר ההוא שהעיקר אצלנו כופין על מדת סדום ר"ל דבר שיועיל לרעך ולא יזיק לך יכריחוך עליו כי מניעת דבר זה הוא ממדת אנשי סדום אך אם יש לחבירו בקחתו היין ההוא מן המקום שאמר לו שום היזק לא יכריחהו עליו:

משנה ט

מבואר הוא שכל אחד מהם יש לו החצי בכל הנמצא מנכסי אביהם וכשיאמר לו החבר טול אתה חטים ואני שעורים נמצא מוכר לו החבר חצי חטים שירש מאביו בחצי השעורים של עם הארץ ומחליף עמו ונמצא מוכר דמאי כי אביהם שמת עם הארץ ופירותיו דמאי וכבר הקדמתי לך שאסור למכור דמאי לע"ה:

משנה י

יין העכו"ם הוא נסך ועוד יתבאר לך במקומות מן המשנה שיין נסך וע"א אסורין בהנאה והתירו לגר לומר לעכו"ם טול אתה ע"א ואני מעות ולא התיר כזה במה שנזכר למעלה בענין חבר וע"ה וזה כי חבר וע"ה יורשין את אביהם מן התורה וגר אינו יורש את אביו מן התורה לפי שאין ביניהם קורבא שהדת הבדיל ביניהם אבל יירשנו בתקנת החכמים שמא ימיר ויחזור לדתו כדי שיירש את אביו וע"כ התירו לו החליפין כל זמן שלא הגיע חלקו לידו אבל הגיע חלקו לידו אותו הדבר האסור לא התירו לו להחליפו באחר לפי שזכה זכות גמורה לדבר ההוא והוא אסור בהנאה ויתחייב באיבודו:

משנה יא

סוריא. היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד ואינה כמו ארץ ישראל ולא כמו חוצה לארץ והיא כא"י במקצת הדינין וכמו חוצה לארץ בענינים אחרים ועוד יתבאר זה במקומות מן המשנה והעיקר אצלנו שכל מה שיכבשוהו הרבים הוא כמו ארץ ישראל בכל הדינין והוא הנקרא כיבוש רבים ומה שלא נמנה ארץ סוריא להיות במעלת ארץ ישראל בכל ענין הוא מה שאמר מפני שאינו מותר להלחם על ארץ מכל הארצות עד שתהיה נכבשת כל הארץ אשר גבל הקב"ה גבולותיה בתורה והיא ארץ כנען לגבולותיה וכאשר כבש דוד הארצות ההם ארם נהרים וזולתה בטרם שישלם כיבוש הארץ המוגבלות כי היבוסי היה בירושלים עדיין לפיכך לא היתה מעלת הארצות ההם אשר כבש כמו מעלת ארץ ישראל וכן אמרו שאם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם יאמרו דוד עשה שלא כהוגן התורה אמרה וכו' בסיפרי (שילהי פרשת עקב) ואלו הארצות ר"ל סוריא אין חייבין בה מעשר אלא למי שקנה שם קרקע ויהיה חייב להוציא מעשר ממה שהוציא השדה אבל מי שקנה פירות מפירות סוריא אינו חייב להוציא דמאי ואין כך בפירות ארץ ישראל אלא כל מי שיקנה מהם דבר

באיזה מקום שיהיה יעשר דמאי כאשר התבאר במה שהקדמנו: וזה העיקר אשר זכר בכאן והוא שהפה שאסר הוא הפה שהתיר הוא עיקר אמת תמצאהו נוהג בכל המצות כלם החמורים והקלים וכן בממונות וכן כל מי שחייב* נפשו שום חיוב והתנה בדבריו תנאי שהוא מבטל החיוב ההוא יהיה נאמן בכל דבריו אחרי שאין עליו עד ועוד אביא לך בענין ההוא דמיונות רבים בדינין משתנים: ומה שאמר משלי הוא. ר"ל מן השדה שלי אשר בכאן בסוריא שיתחייב במעשר כמו שבארנו:

משנה יב

ההלכה הזאת מיוסדת על שלשה עיקרים האחד שהוא אסור למכור דמאי כל שכן טבל לע"ה ומותר למוכרם לתלמיד חכם מפני שהוא יפריש מהם תרומות הכתוב ואז יאכלם והעיקר השני שזה המוכר תלמיד חכם והעיקר השלישי שזה המוכר ידע השליחות ששלח עם הארץ לתלמיד חכם לקנות לו ועל כן כשיאמר תלמיד חכם השליח לתלמיד חכם המוכר תן לי באלו הדמים כך וכך ולא הודיעהו אם זה הדבר הקנוי לעצמו יקנהו או לעם הארץ יקנהו אשר שלחו זה הדבר הקנוי פטור שמאחר שידע תלמיד חכם המוכר כי זה הקונה בשליחות עם הארץ בא לקנות לא יתן לו אלא פירות מתוקנים כדי שלא יבא עם הארץ לידי מכשול:

ואם יבא ת"ח השליח אל המוכר ויאמר לו אלו הדמים לי ואלו לחבירי ר"ל לעם הארץ ששלחהו ויתן לו בזה הכסף בפני עצמו ובזה האחר בפני עצמו יש לומר אולי מה שנתן לחבירו הוא טבל מפני שידע כי לא יאכלנו עד שיוציא תרומותיו ומה שנתן לעם הארץ חבירו הם פירות מתוקנין כפי אשר בארנו וכשיתערב נתחייב הדבר ההוא המעורב במעשר:

ואלו קנה לעצמו אגודה אחת ולחבירו מאה ונתערב יתחייב הכל מעשר דמאי וכל זה כשלא ישאל למוכר אבל אם ישאל למוכר ויאמר לו מתוקנין הן יהיה נאמן וכל מה שיקנה ממנו פטור מפני שהוא תלמיד חכם: ופירוש גלוסקין לחם בתבלין מתוקן היטב:

פרק ז

משנה א

אסור לנו להוציא מעשרות בשבת ולא ביום טוב והעיקר אצלנו כי בדמאי אדם מתנה על הדבר שאינו ברשותו וכשתסתכל מה שאמרנו בפרק ה' מזאת המסכתא בענין הלוקח מן הנחתום יתבאר לך ההלכה באור שלם וכל ההלכות הבאות אחריהם כי הענין בכלל שוה:

משנה ב
אחר שהקדים התנאי מערב שבת על דרך כלל כמו שנתבאר בהלכה ראשונה ישנהו כשימזגו לו את הכוס כמו שזכר בכאן כי לא אמר זה אלא מערב שבת על דרך כלל כדי שלא יוציא מעשרות לכתחלה בשבת ועל כן יקדים הדבור מערב שבת כמו שזכר בהלכה ראשונה: וענין בפיו. ר"ל בפי הכוס וזאת ההלכה גם כן מבוארת כשתסתכל בתחלת הפרק החמישי מן המסכתא הזאת:

משנה ג
וחולק רבי יוסי על רשב"ג ואמר כי תנאי ב"ד הוא שלא יחסר תרומת מעשר של דמאי אלא משל בעה"ב ומעשר שני משל פועל ולא חלק רבי יוסי על תנא קמא אבל הודיענו טעם דבריו במה שאמר שהוא תנאי בית דין ואין הלכה כרשב"ג:

משנה ד
זה הדבר הוא במי שקנה ערב שבת ולא היה לו פנאי להוציא המתנות ופירות כותים הם טבל ולפיכך הוא חייב במעשרות כולם כמו שאתה רואה: ומה שאמר שני לוגין. כשיהיה מה שלקח ק' לוגין. והביאו זה על דרך משל ועל זה הדרך יעשה אם קנה לוג אחד או אלף יזכור שם השיעורים המחויבים וכשישתה יניח מאותו היין אלו השיעורים כולם ויצניע ויעשה בהם מה שראוי לעשות והוא לתת התרומה לכהן והמעשר ללוי ומעשר שני יאכלהו בירושלים או יחלל על המעות: ומה שאמר שני לוגין תרומה ועשרה מעשר. זה על דרך ההעברה אבל בענין האמת כשיהיו ב' לוגין תרומה יהיה המעשר עשרה פחות חומש ומעשר שני שמנה ושמנה עשיריות וחומש עשירית על העיקר אשר בארנו לך בברכות: וזה שאמר ומיחל ר"ל שיתחיל לשתות וזאת הלכה היא לר"מ שהוא סובר יש ברירה והדבר הנשאר כאילו הופרש מתחלה ותדע שחובת התרומה והמעשרות מן התורה והעיקר בידינו בדאורייתא אין ברירה בדרבנן יש ברירה ומפני זה אין הלכה כר"מ שהוא לו זה הסתם אבל יוציא תרומה ומעשרות קודם שתייתו על כל פנים:

משנה ה
הוצרך לזה כשיהיה ערב שבת ויהיה חושש שמא יכנס השבת ולא יהיה לו פנאי להוציא המתנות וכל זה הדבר מבואר כשתבין כל מה שהקדמנו ומאשר קדם לו גם כן תדע כי מה שנאמר בתאנים של טבל אינה הלכה לפי שהטבל חייב במתנות מדאורייתא והעיקר בדאורייתא אין ברירה ואין לו תקנה אלא אם כן הוציא אלו המתנות קודם אכילתו וזה מותר בשבת בשביל התנאי שהקדים מערב שבת:

משנה ו

העיקר בזה שאין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב וכשיאמר מעשרות זו בזו נעשית הראשונה מעושרת ויוציא מן השנית התרומות והמעשרות שנתחייבו בהן שתיהן וכשיאמר מעשרות זו בזו נעשית הראשונה פטורה והשניה חייבת במעשרות שתיהן כמו שביארנו ואחר כן חזר ואמר של זו בזו ר"ל המעשרות שהשניה חייבת בהן יוציאם מן הראשונה ואין זו *הלכה לפי שהראשונה נפטרה בדבורו הראשון והשניה חייבת ואין מפרישין מן הפטור על החיוב. ואם לא הקדים המאמר באחת קודם השנית אבל יאמר מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה ותיקון זה הדבר ר"ל שהמעשרות שחייבין בהן אלו שני הסלים מעשר כל אחד מהם קבוע באחר וכשיאמר כן יתחייב להוציא המעשרות שהן חייבין בהן משתיהן ואי אפשר להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר וזה ענין שאמר קרא שם רוצה לומר קרא שם מעשרותיהן בהן:

משנה ז

שמור זה העיקר והוא שתרומת מעשר עולה באחד ומאה ר"ל כשיתערב חלק מתרומת מעשר במאה חלקים אחרים ויחזור הכל מאה ואחד יטול החלק ההוא שנפל בו בלבד וזהו ענין תעלה ועוד יתבאר זה באר היטב אחרי זאת והענין הראשון מזאת ההלכה הוא כשנתערב מאה חלקים טבל ומאה חלקים חולין ונעשה הכל מאתים חלקים אמר שיטול מאלו המאתים חלקים ק"א ויהיו הק"א שנטל טבל והתשעים ותשעה שהניח חולין כמו שהיו ונמצא מפסיד מן החולין אחת אבל המאה הם מאה של טבל הראשוני' והאחת היא תרומת מעשר מאותן מאה של טבל ואם יהיה זה החלק נופל בק' חולין יטלהו ממנו כאשר ביארנו והסברא נותנת שלא יטול אלא מאה של טבל בלבד ונחשב חלק ממאה מן הטבל ההוא והוא תרומת מעשר שלו שנפל בק' של חולין ועלה באחד ומאה לפי שכן הוא דין הדבר שיעלה שיהיה נוטל מה שנפל ולא יחסר מן החולין כלום אבל חסרנו בכאן מן החולין אחר שאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל ואין הדבר כן לפי שהטבל הוא הניטל וזה ענין מה שנאמר בגמרא ונוטל מאה ואחת וא"ר יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה אני אומר כל חולין עלו בידו ונמצאו אלו בטבלים:

והענין השני מהלכה זו כשנתערב ק' חלקים של טבל עם אחרים שהם ממעשר ראשון יטול כמו כן ק"א ויהיו מעשר ראשון והתשעה ותשעים חלקים הנותרים הם טבל כמו שהיו ונמצא שחסר חלק אחד מן הטבל אבל הק' חלקים הם מאה של מעשר הראשונים והחלק הנוסף על המאה היא תרומת מעשר המחויבת למאה של טבל ונחשב שמא

נתערב עם מאה חלקים של מעשר ודינו שיעלה כמו שביארנו ואינו מדומע ומפני זה נשארו המאה יאחת שהוציא מעשר ראשון כמו שהיו והיתה הסברא נותנת ג"כ בכאן להוציא מאה של מעשר בלבד מפני שתרומת מעשר של טבל שהוא חלק אחד כשנחשב החלק ההוא שנתערב במאה של מעשר יעלה באחת ומאה אבל אמר נוטל מאה ואחד מפני הטעם ההוא אשר פירוש הגמרא בענין הראשון והוא שאילו נוטל מאה חלקים בלבד היינו אומרים מאה חלקים של טבל הם אשר הוציא והמאה הנשארים הם המעשר ואין הדבר כן לפי שהמעשר הוא שיוציא ומפני זה יוציא ק"א כדי שיהיה נודע שהמעשר הוא שהוציא לפי שהמעשר כלל לעצמו חלק נוסף:

והענין השלישי כשיתערבו ק' חולין מתוקנין ומאה מעשר הוא אומר שיוציא מאה ועשר ויהיה הכל מעשר ראשון והתשעים הנותרים חולין כמו שהיו אבל המאה הם מאה של מעשר הראשונים ועשרה הנוספים הם תרומת מעשר המחויבים למאה של מעשר וכאילו נפלו במאה של חולין והוציא אותן וחסרו מן החולין לפי שהעשרה חלקים שהם תרומת מעשר הם עשירית מאה של חולין ואינם חלק ממאה מהם ומפני כך (לא עלתה) [תעלה] כדי שישארו החולין כמו שהיו וכמו כן לא היו העשרה חלקים של תרומת מעשר מבוררות ומיוחדות כדי שיחזרו מאה של חולין כולם מדומע מפני שהן אמצעיות בין שני הקצות ר"ל שהן לא יחזרו המאה של חולין מדומע מפני שאינן מיוחדות אלא מעורבות במעשר וכמו כן אי אפשר *לסמן אותן וישארו חולין כמו שהיו אחר שהם עשירית חולין אבל תעלה תרומת מעשר באחת ומאה וגזרנו בהם מן הדימוע גזירה בינונית ואמרנו שיחסר מן החולין כמו תרומת מעשר שיש באותו מעשר כמו שתראה ונשאר בכאן ענין אחד לשאול מפני מה נאמר בענין השלישי מאה חולין מתוקנין ולא נאמר כן בענין הראשון אבל אמר מאה טבל ומאה חולין ולא אמר מתוקנין וזאת השאלה צריכה לשאול ויש בה תועלת והוא שהטבל כשיוציא ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר יהיה אז נקרא חולין אע"פ שלא הוציאו ממנו שאר מעשרות מפני שהקדושה ניטלה ממנו וחולין מתוקנין הוא הדבר שהוציאו ממנו כל התרומות והמעשרות ויש לך לשמור בלבך זה ההפרש בין מה שאמר חולין ובין מה שאמר חולין מתוקנין בכל המשנה ואילו יאמר בזה הענין השלישי מאה מעשר ומאה חולין נוטל מאה ועשר היינו אומרים שאלו החולין לא הוציאו מהן מעשר וכשנתערב עמהם ק' מעשר נטלנו הק' מעשר שנתערב עם המעשר הנשאר באלו הק' של חולין והוא עשר חלקים ועל כן הוציאנו ק"י מפני שנתחבר מעשר במעשר ולא חסר כלום ולפיכך הודיענו שאלו החולין ואפי' היו מתוקנין שלא נשאר בהם שום מתנה ואח"כ נתערב בהם מעשר יחסר מאותם חולין כמו תרומת מעשר

המחויבת למעשר ההיא ויאבדו לגמרי ויצטרף לכלל המעשר כמו שאמר נוטל ק' ועשר ונשארו הצ' חולין מתוקנין כמו שהיו ודינן נשאר כך עד שתהיה תרומת מעשר המחויבת למעשר ההוא שנתערב עם החולין המתוקנים חלק ממאה עם החולין המתוקנין כגון שיתערב מאה מעשר עם אלף חולין מתוקנים נאמר אז שלא יפסיד כלום אבל יפריש ק' מעשר לבדם ואם החולין יהיו פחות ממה שאמרנו יחסר מהם כמו תרומת מעשר שבמעשר המעורב כמו שביארנו ופירשנו טעמי כל הענין ההוא:

והענין הרביעי כשיתערב ק' טבל וצ' מעשר יפרישו צ' של מעשר בלבד ונשארו מאה טבל כמו שהיו ולא הפסיד כלום והדבר שגרם לנו בענין הזה שלא נקרא שם לתרומת מעשר של טבל ונוציא צ"א מפני שהחלק האחד מן הטבל שהוא תרומת מעשר כשנחשב בלבנו שנתערב עם צ' של מעשר חזר המעשר ההוא כולו מדומע מפני שתרומת מעשר תעלה באחד ומאה כמו שביארנו עיקרו לא בצ"א ומפני זה לא יקרא שם לתרומת מעשר של טבל בענין הזה כדי שלא יפסיד המעשרות וישוב מדומע ועל זה הדרך בעצמו יתבאר לך מה שאמר צ' טבל שמונים מעשר שאילו נחשב בלבנו תרומת מעשר שבטבל ההוא שנתערב עם פ' של מעשר חוזר אותו המעשר מדומע בתרומת מעשר: ומ"ש כל זמן שהטבל מרובה. ר"ל על המעשר יכן אמרו כל שהטבל מרובה על המעשר אבל כשיהיה מעשר מרובה על הטבל יפרש בגמרא שהוא מפריש טבל ושיעור תרומת מעשר המחויבת לטבל והמחויבת למעשר ההוא (שניהם) ויתן שתי תרומות לכהן ר"ל תרומת מעשר ותרומת טבל ונמצא חסר מן הטבל שיעור שתי תרומות ואיני רואה בזו ההלכה דבר שאינו באר היטב על כן יש לך להסתכל בה מפני שנשתבשה על כל הקדמונים לפי דעתנו:

משנה ח

הענין הראשון והוא שאמר שורה החיצונה אחת מעשר ר"ל שהוא נתן חבית אחת מעשר והחבית ההיא בשורה החיצונה והשורות החיצונות הם ד' ויקח שתי חביות מקצת האלכסון בשביל שכל אחת מהן משתתפת עם שתי שורות וימלא משתיהן חבית אחת ותהיה מעשר ואם אמר חבית אחת מחצי שורה החיצונה מעשר יקח ד' חביות מד' זויות מפני שכל אחת מהן משותפת משני מחציות של שתי שורות מן השורות החיצונות וימלא (מכל א') מהן חבית אחת ואם אמר חבית אחת משורה אחת מעשר ולא יחד איזו שורה מהן יקח עשר חביות על אלכסון ונמצא לוקח חבית מכל שורה וימלא מכלם חבית אחת ואם אמר חבית אחת מחצי שורה אחת מעשר ולא יחד איזו חצי שורה יקח עשרים חביות י' על אלכסון אחד וי' על אלכסון אחר העובר עליו ונמצא לוקח חבית

מכל חצי שורה מן השורות ואחר כן יוציא מכלם מלא חבית אחת ושמא תחשוב ותאמר היאך יוציא חבית מעשר מק' חביות והלא עשירותם עשר חביות יש לך לדעת שלא גזר זה המעשר על החביות האלו והנני מצייר לך בהם צורה כדי שיהיה הדבר מבואר לעין הרואה ואשים במקום החבית עגולים ואכתוב אותיות ובענין הראשון מזו ההלכה הוא לוקח שתי חביות שכתוב על אחת א' ועל שניה ב' ובענין השני לוקח ד' חביות שכתוב על אחת א' ועל שניה ב' ועל שלישית ג' ועל רביעית ד' ובענין השלישי לוקח העשר חביות אשר יעבור עליהם הקו העובר מא' עד ב' ובענין הרביעי לוקח העשרים אשר יעברו עליהם שני הקוים העוברים מא' עד ב' ומג' עד ד' והנה צורתה כזה :